

**Key words:** avant-garde, Bysantineesm, Dadaism, cubism, cubofuturism, Ukrainian futurism, surrealism, kinds of art, dialogue of cultures.

UDC [168.522:7.036(4)(477)

## UKRAINIAN ARTISTIC AVANT-GARDE WITHIN EUROPEAN CULTURE AT THE BEGINNING OF XX<sup>TH</sup> CENTURY

**Kholodynska Svitlana** – Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, State Higher Education Establishment ‘Pryazovsk State Technical University’, Mariupol

*The objective of the paper is* the comparative analysis of professional dialogue between the European avant-garde representatives and the Ukrainian artists of various aesthetic and artistic trends. The research continues developing the ideas of theoretical inherent worth of comparative analysis concerning Italian, Russian and Ukrainian futurism. It has been made possible due to extending the research boundaries and introducing scientific working-out done by foreign experts into theoretical applicability. The chronology and the core of creative links among Ukrainian futurists, French and German Dadaist and surrealist are detailed.

*The methodology* of the research lies in applying of personalization of the theoretical potential as a fundamental principle of culturological analysis which is based on the comparative analysis potential.

*The scientific novelty* of the paper lies in the following: the peculiar theoretical directive within the analytical process of the creative dialogue formation between the European avant-garde and the Ukrainian futurism should include the creative work challenge. It rather slowly strengthened itself in the history of aesthetics as well as art history, though took its due place only at the turn of XXI<sup>st</sup> century.

**Conclusions:** 1. The formation of the professional dialogue between the European avant-garde representatives and the Ukrainian creators belonging to various aesthetic and artistic movements is comprehended. 2. The fact of creative dialogue between Dadaism representatives (though they eventually penetrated into surrealism movement) and Ukrainian futurists is highlighted. The article emphasizes M.Semenko's peculiar interest to Dadaism and creative work of European artists and poets who demonstrated the examples of ‘destruction’ in their creative work. 3. The process of joining of the representatives of the Ukrainian avant-garde movement like O. Arkhypenko, M. Boychuk, D. Burlyuck, S. Levytska, K. Malevich, O. Exter, V. Sedlyar, O. Pavlenko in European culture is systematized. The steps futurists took to maintain creative links with Dadaists and surrealists are described. 4. It is emphasized that M. Semen'ko was the supporter of the idea of congruence between aesthetic and artistic searches of the European avant-garde and the Ukrainian futurism based on the synthesis of painting and sculpture, revealing the dynamism, rhythm and improvisation potential within the theatrical performance.

**Key words:** avant-garde, Bysantineesm, Dadaism, cubism, cubofuturism, Ukrainian futurism, surrealism, kinds of art, dialogue of cultures.

Надійшла до редакції 18.10.2018 р.

УДК 39:081.891

## ЦИКЛ УКРАЇНСЬКИХ ТРАДИЦІЙНИХ РОДИЛЬНИХ ОБРЯДІВ: СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

**Кухаренко Олександр Олексійович** – кандидат філологічних наук, доцент, кафедра телерепортерської майстерності, Харківська державна академія культури, м. Харків  
orcid.org/0000-0002-6609-2548  
doi.org/10.35619/ucpmk.vi27.49  
art-red@ukr.net

У запропонованій автором структурі циклу традиційних українських родильних обрядів кожен із них розчленований на складові елементи – епізоди, й є поліепізодним чи поліелементним. Визначені критерії поділу: новорівневий, узагальнюючий повтор події, матеріально-духовна метаморфоза персонажів сакральної дії, зміна сакрального хронотопа, принцип постійного оновлення. На прикладі обряду пологів встановлено композицію та антиномії, досліджено зміну й розширення хронотопа та рівень сакралізації, що розширюється під час входження до обряду й згортається при виході з нього; наведено приклади дій персонажів-медіаторів і епізодів медіації.

**Ключові слова:** структурно-функціональний метод, ритуали переходу, національна обрядовість, родинні обряди, традиційний родильний обряд.

**Постановка проблеми.** Побудова структури обрядів родинного циклу відкриває широкую перспективу для подальших наукових досліджень проявів народної традиції в українській обрядовості. Не є виключенням із правила й родильний обряд, а коли бути більш точним, то слід вказати, що насправді йдеться не про поодинокий ритуал, а про цикл обрядів, що включає пологи, ім'янаречення, провідини, хрестини, похрестини, зливки, заганання «до раю», очищення матері, пострижини – всього, включаючи пролог, десять обрядів.

*Аналіз останніх досліджень та публікацій.* На сучасному етапі дослідження національних обрядів, зокрема родильних, займаються В. Балушок, О. Боряк, І. Ігнатенко, Г. Кабакова, О. Кісь, С. Лашенко, М. Маєрчик, Н. Пушкарьова. Структурно-функціональний метод дослідження обрядовості використовували А. Байбурін, К. Леві-Строс, В. Пропп, В. Топоров, Б. Успенський.

Ця стаття є продовженням попередніх студій автора, присвячених структурі весільних і поховальних обрядів [3; 5–18, 5; 132–144]. Родильний обряд, що також входить до складу родинної обрядовості, може досліджуватися аналогічним чином.

*Мета дослідження:* визначити критерії поділу структури родильних обрядів на епізоди, як складові традиційної обрядової дії, та встановити взаємозв'язки з обрядами переходу, що становлять процес змін соціальних статусів головних персонажів, над якими здійснюються традиційні обрядові дії; означити межі сакралізації та її залежність від композиційної побудови обрядових сюжетів на початку дії та в її кінці.

*Виклад основного матеріалу дослідження.* Так само, як структури обрядових весільного й поховального циклів, структура родильних обрядів складається з певної послідовності епізодів і є поліепізодною чи поліелементною. Критеріями членування окремих обрядів на епізоди слугують наступні ознаки: 1) новорівневий, узагальнюючий повтор події; 2) матеріально-духовна метаморфоза персонажів сакральної дії; 3) зміна сакрального хронотопу; 4) принцип постійного оновлення.

Наявність указаних ознак, або хоча б однієї з них означає перехід від одного епізоду до іншого – закінчення попереднього й початок наступного. Звичайно, що в межах однієї статті дослідити чи хоча б розкласти на епізоди всі обряди, що являють собою родильний цикл, неможливо. Тому зосередимо увагу лише на одному з них, а саме на одному з початкових – пологах, до якого, окрім народження, входить обрізання пуповини та обмивання дитини й матері. Але перш необхідно зазначити, що, згідно з другою ознакою – матеріально-духовною метаморфозою, в рамках цього обряду відбувається перехід принаймні двох його учасників: після народження дитини баба стає повитухою, оскільки лише після народження вона отримує можливість повивати дитинчу, а вагітна, з тієї самої причини, – породіллею. Саме таким чином обряд пологів здійснює перехід учасників до нових соціальних статусів згідно з ученням Арнольда ван Геннепа про обряди переходу [2; 15]. Окрім указаних персонажів, так само свої статуси змінюють інші учасники обрядових дій родильного циклу: під час ім'янаречення новонароджене, отримавши власне ім'я, стає немовлям; у результаті провідин молодиць породіллі переходить у статус матері; хрестини також дають кілька трансформацій – охрещене немовля стає дитиною, а односельці хрещеними дитині й кумами стосовно її батьків.

Щодо побудови структури необхідним початковим і головним етапом є розкладення обряду на складові частини; в нашому випадку це епізоди. Пологи, враховуючи чотири ознаки членування, можна розподілити на десять епізодів:

1. За безпосередньої допомоги баби породіллі народжує дитину.
2. Повитуха плескає народженого, щоб почало плакати; якщо воно задихається, на вухо кричить ім'я батька – хлопчику чи ім'я матері – дівчинці.
3. Відрізання пуповини (хлопчику – на сокирі, дівчинці – на гребені) й зав'язування пупа червоним шовком.
4. Новонародженого загортають у кожух і кладуть на покуті поверх приготовленого рядна.
5. Повитуха запалює свічку, горіння якої намагаються підтримувати аж до хрещення, «щоб чорт не підмінив» народжене.
6. Відрізана пуповина закопується в хаті під полом і посипається житом.
7. Повитуха здійснює першу купель новонародженого з непеченою водою, зі свяченим зіллям, медом, молоком та ін.
8. Скупане сушать біля палаючої печі, загортають у пелюшки й кладуть породіллі в ноги.
9. Купання породіллі в бочці чи відрі – повитуха здійснює перше очищення матері після пологів.
10. На межі під тином закопують послід; туди ж (або під піл) виливають воду після купелей [6; 2–6].

Зрозуміло, що головним, а отже кульмінаційним епізодом є перший епізод народження дитини; саме в ньому відбуваються зазначені переходи та зміни статусів. Таких обрядів, де кульмінація припадає на початок, у традиційній національній обрядовості родинного циклу є небагато.

Важливим моментом для вчення про структуру є визначення бінарних чи дуальних антиномій – пар протилежних понять, між якими відбувається взаємодія під час обряду. Для пологів актуальними є антиномії: чоловіче – жіноче, культура – природа, реальність – потойбіччя. Щодо чоловічого й жіночого найпоказовішими є другий і третій епізоди: якщо дитина не плаче чи якщо задихається,

хлопчику на вухо кричать ім'я батька, а дівчинці – ім'я матері; пуповину хлопчику відрізають на сокирі, а дівчинці – на гребені.

Пару антиномій «реальність – потойбіччя» можна вважати основною, оскільки на рівні примітивного народного уявлення саме під час здійснення обряду відбувається взаємодія двох світів – реального й потойбічного (цього й того). Останній є постійним місцем перебування небіжчиків, світом мертвих; звідти приходять предки роду на Різдво й перед Великоднем; туди відправляється герой чарівної казки, щоб повернути найдорожчу йому людину.

Із родинної обрядовості, якщо, навіть, весілля відображає звернення до того світу, то для поховального й родильного обрядів такий зв'язок є більш, ніж очевидним: під час першого небіжчика слід доставити до потойбіччя, а в результаті родильних обрядів новонароджений має стати повноцінним мешканцем реального світу. Напрямок переміщення померлого: реальність – потойбіччя, а немовляти навпаки: той світ – цей світ. Таким чином стає зрозумілим, чому обряд, зокрема поховальний має більше значення, ніж фізична смерть, а родильні обряди за рівнем сакралізації значно перевершують сам факт народження. Виходячи з таких уявлень, померлий не може вважатися небіжчиком, поки над ним не буде здійснено поховальний обряд, так само, без обряду, народжене не може сприйматися за повноцінну людину.

Входом до потойбіччя й виходом з нього, а скоріше образом такого входу/виходу в різні моменти проведення обрядів вважалися двері, вікно, піч, підпічок, огорожена тином межа з сусіднім земельним наділом, яма-могила на кладовищі, де хоронять небіжчика; вагіна породіллі, звідки з'являється немовля. Для казкової оповіді більш притаманними атрибутами входу до потойбіччя є чарівний ліс, бездонне провалля, печера, колодязь тощо.

У структурі обрядових дій пологів слід зазначити, що в третьому епізоді відрізана пуповина закопується в хаті під полом, а в останньому десятому на межі під тином закопують послід і виливають воду після купелей породіллі й немовляти. Це повністю підтверджує те, що послід, пуповину, воду з залишками потойбічного слід повернути назад – на той світ. Немовля звільняється від будь-яких ознак потойбіччя й задача обряду в результаті його проведення – встановити належність народженого до реального світу [1; 41].

Щодо останньої, наведеної тут антиномії «культура – природа» слід вказати, що вона максимально пов'язана з попередньою парою й являє собою філософські поняття, котрі відображають практично те ж саме: оскільки культура щодо обряду збігається з реальністю, а природа – з потойбіччям. Таким чином, можливо пояснити важливість бінарних антиномій для побудови структури й здійснення подальшого структурно-функціонального аналізу.

Наступним спрямуванням дослідження є зміна хронотопа – взаємопов'язаних хронологічних і топографічних меж дії обряду. Розглядати цей напрям студіювання на прикладі обряду пологів неможливо, оскільки той проводиться, за рідкісним виключенням, лише в одному місці – помешканні породіллі, та протягом обмеженого часу – від початку пологів до закопування посліду на межі під тином і виливанням води після купелей матері й немовляти. Прослідкувати зміну хронотопа саме в бік його розширення можна, якщо взяти до уваги весь обрядовий родильний цикл, що складається з десяти названих вище обрядів. Коли в згадуваному обряді пологів уся дія замикається на хаті й подвір'ї породіллі, то вже в наступному – ім'янареченні – повитуха відправляється з немовлям до священика й повертається назад; так до обрядової дії залучається частина села разом із церквою. Під час хрестин хронотоп стає ще ширшим: батько запрошує майбутніх кумів, ті приходять до помешкання породіллі, а далі з новонародженим прямують до церкви й після хрещення повертаються назад. У похрестинах є епізод, де гості садять кумів і повитуху на бричку, везуть до корчми й у складчину купують горілку; тут до сакрального простору обрядової дії додається корчма, а також дорога до неї.

Про антиномії, які шляхом зіткнення спонукають розвиток обрядової дії, вже згадувалося, однак антиномність родильних обрядів на цьому не вичерпується, оскільки на антиномії розподіляються не лише вказані поняття, а й персонажі та топографічні об'єкти. У родильних обрядах такий поділ не є настільки очевидним, як у весільних, однак він також чітко прослідковується: помешкання породіллі, де на світ з'являється новонароджене, якому в результаті обряду належить стати повноцінною людиною, протиставляється помешканням інших учасників обрядів, у першу чергу – кумів, родичів, сусідів, де взагалі не відбувається будь-яких суттєвих дій.

Уже згадувалися два об'єкти, що можуть виступати як антиномні – церква й корчма; хоча церква, як інститут реального світу, також протиставляються існуючим входам до потойбіччя – межі, де закопується послід; підпічку, куди прикопують пуповину; вікно, через яке хрещені подають батькам немовля після повернення з церкви.

Антиномними парами персонажів є священник, як представник реального світу, й повитуха – безпосередньо пов'язана з потойбіччям; батьки реальні й хрещені батьки, останні також мають відношення до того світу. Це свідчить про те, що процес, названий сакралізацією, відбувається лише в рамках обряду й саме завдяки взаємодії з потойбіччям. Сакральне зароджується на початку обрядових дій і з їхнім розвитком, разом з розширенням хронотопу, воно збільшується, розширюється, займаючи все більшу й більшу частину простору; а в останніх обрядах відбувається зворотний процес: топографічні межі звужуються до єдиного помешкання, в якому тепер знаходиться немовля; обрядова дія скорочує оберти й, як результат, згортається сакралізація – від потойбічного здійснюється поворот до реальності. У такому випадку є всі підстави розглядати цей процес як вхід до обряду на початку дії й вихід із нього наприкінці. Сакралізація й зв'язок із потойбіччям відбувається в рамках обряду, завершення обрядових дій відображає повернення до реальності й повного закриття входу до потойбічного, що був відкритим лише певний час.

Також слід вказати, що обряди складаються з повторень одних і тих самих дій, однак на різному рівні сакральних значень. Такими діями за їхнім характером, як і в циклі весільних обрядів, у обрядах родильних є домовленості, запросини, приходи й повернення, гостини й гуляння, благословення й обдаровування, пошанування сакральних дій, стихій і предметів. Приміром, гостини й гуляння в родильному циклі обрядів зустрічаються дев'ять разів: батько пригощає повитуху горілкою під час ім'янаречення; гостей запрошують за стіл, пригощають стравами й напоями в обряді провідин; батько пригощає односельчан перед хрещенням; загальні гостини й частування після хрещення; пригощання присутніх у корчмі в обряді похрестин; мати пригощає повитуху горілкою при зливках; гості стелять на лавки кожухи й сідають вечеряти під час заганяння «до раю»; частування гостей в обряді очищення матері; святкове застілля під час пострижин. Тут можна було б заперечити, що це є свідченням не повторів обрядових дій, а хлібосольності українського народу; тому звернемося до іншої дії – благословення й обдарування, яка в більшості випадків поєднується з пошануванням сакрального. Так, у пролозі чоловік вагітної обдаровує хлібом бабу, а баба, в свою чергу, приносить хліб жінці, що має народити; в обряді ім'янаречення повитуха вручає хліб і гроші священнику; перед хрестинами батько несе хліб-сіль майбутнім хрещеним батькам і отримує від них також хліб на знак згоди, а коли запрошені приходять до обійстя, то приносять шматок хліба, бублики й крижмо; після хрестин, під час застілля, гості дарують охрещеному немовляті гроші; на пострижини запрошені обдаровують дитину подарунками. Подібним чином можна класифікувати й інші епізоди та віднести їх до тих дій, що вказані вище. А тут слід зазначити, що обряди дійсно складаються з повторів однакових чи дуже схожих між собою дій.

І останнє – це персонажі-медіатори та епізоди медіації [4; 262–264]. За логікою міфомислення рух свідомості здійснюється завдяки побудові й зняттю опозицій, ліквідації чи зм'якшенню протиріч між антиномними парами сприяє механізм медіації, що являє собою активне начало чи прогресивне посередництво. При цьому з'являється можливість виявити не лише персонаж чи персонажів, котрі здійснюють медіацію, а й епізоди, в рамках яких відбувається медіативна дія вказаних осіб-медіаторів. Як правило, й у цьому можна перекоонатися, епізод медіації передують кульмінаційному епізодові в структурі майже кожного обряду всього родильного циклу.

Так на початку (а першому обряду пологів у структурі має передувати вступ або пролог, щоб до неї можливо було включити всі обрядові дії) вагітна, відчуваючи наближення часу народження, посилає когось із домашніх із хлібом по бабу. Частіше це був чоловік, який і здійснював медіативну дію – зводив породіллю з повитухою, а також виступав як персонаж-медіатор. Без цього персонажа обрядове дійство не могло продовжуватися й узагалі бути можливим, оскільки саме таким чином здійснювалася медіативна функція, необхідна як для обряду, так і для побудови обрядової структури.

Під час пологів медіативна роль повністю переходить до повитухи, оскільки вона є головним і єдиним розпорядником усієї обрядової дії. Обряд ім'янаречення визначає основними його персонажами немовля з одного боку й священника, що дає йому ім'я, – з іншого. При цьому вони також утворюють антиномну пару: священник являє собою реальний світ, а дитинча ще належить до потойбічного. Але сам процес обряду ім'янаречення був би неможливий, якби повитуха з немовлям, хлібом і грошима не прийшла до священника; таким чином, медіатором даного обряду також виступає повитуха. В обряді хрестин медіативна функція знову повертається до чоловіка, батька немовляти, дії якого відкривають можливість для приходу до обійстя майбутніх хрещених батьків.

**Висновки.** Були визначені критерії поділу родильного обряду на епізоди як необхідної умови побудови структури; на прикладі обряду пологів встановлено його композицію та використовувані саме в цьому обряді антиномії; досліджено зміну й розширення хронотопу та прямо залежний від них

рівень сакралізації; наведено приклади дій персонажів-медіаторів і епізодів медіації в створеній структурі циклу родильних обрядів.

У подальших дослідженнях слід об'єднати всі вказані процеси та з епізодів окремих обрядів утворити структуру обрядового родильного циклу із зазначенням композиції й рівня сакралізації, вказанням меж хронотопа в кожному епізоді, позначенням антиномій і персонажів медіаторів. У результаті структура стане наочною ілюстрацією всіх дій всередині кожного обряду, взаємних зв'язків і залежності між різними обрядами родильного циклу.

#### Список використаної літератури

1. Байбурин А. К. Ритуал в традиционной культуре: структурно-семантический анализ восточнославянских обрядов. СПб. : Наука, 1993. 238 с.
2. Геннеп ван А. Обряды перехода (систематическое изучение обрядов). М. : Восточная лит., 1999. 198 с.
3. Кухаренко О. О. Побудова структури української весільної обрядовості. *Парадигма пізнання: гуманітарні питання*, 2016. № 7. С. 5–18.
4. Леви-Строс К. Структурная антропология. М. : Глав. ред. восточной литературы, 1985. 536 с.
5. Kukharenko O. Funeral Ceremony in the System of Structural-Functional Studies of Family Objectives. *Paradigm of Knowledge. Multidisciplinary Scientific Journal*. Muscat, 2018. № 2. P. 132–144.

#### References

1. Baiburin A. K. Ritual v traditsionnoy kulture: strukturno-semanticheskiy analiz vostochnoslavyskikh obryadov. SPb. : Nauka, 1993. 238 s.
2. Gennep van A. Obriady perekhoda (sistematicheskoe izuchenie obriadov). M. : Vostochnaia literatura, 1999. 198 s.
3. Kukharenko O. O. Pobudova struktury ukrainskoi vesilnoi obriadovosti. *Paradygma piznannia: humanitarni pytannia*, 2016. № 7. S. 5–18.
4. Levi-Stros K. Strukturnaia antropologia. M. : Glav. red. vostochnoi literatury, 1985. 536 s.
5. Kukharenko O. Funeral Ceremony in the System of Structural-Functional Studies of Family Objectives. *Paradigm of Knowledge. Multidisciplinary Scientific Journal*. Muscat, 2018. № 2. P. 132–144.

#### ЦИКЛ УКРАИНСКИХ ТРАДИЦИОННЫХ РОДИЛЬНЫХ ОБРЯДОВ: СТРУКТУРНО-ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Кухаренко Александр Алексеевич – кандидат филологических наук, доцент, кафедра  
телерепортерского мастерства,  
Харьковская государственная академия культуры,  
г. Харьков

В предложенной автором структуре цикла традиционных украинских родильных обрядов каждый из них расчленен на составные элементы – эпизоды, и есть полиэпизодным или полиэлементным. Определенны критерии расчленения: новоуровневый, обобщающий повтор события, материально-духовная метаморфоза персонажей сакрального действия, изменение сакрального хронотопа, принцип постоянного обновления. На примере обряда родов установлена композиция и антиномии, исследовано изменение и расширение хронотопа и уровень сакрализации, который расширяется во время вхождения в обряд и свертывается при выходе из него; приведены примеры действий персонажей-медіаторов и эпизодов медіації.

**Ключевые слова:** структурно-функциональный метод, ритуалы перехода, национальная обрядность, семейные обряды, традиционный родильный обряд.

#### CYCLE OF UKRAINIAN TRADITIONAL RELATIVES: STRUCTURAL-FUNCTIONAL ANALYSIS

Kukharenko Oleksandr – Candidate of Philological Sciences,  
Associate Professor, Kharkiv State Academy of Culture,  
Kharkiv

In the proposed by the author structure of the cycle of traditional Ukrainian maternity rites, each of them is divided into constituent elements – episodes, and is polyepisodic or polyelemental. The defined criteria for division are: new level, generalizing repetition of the event; material and spiritual metamorphosis of the characters of sacred action; change of sacral chronotope; principle of constant vivification. By the example of the rite of delivery, a composition and antinomies were established, change and expansion of the chronotope and the level of sacralization, which expands when entering the rite and curtails leaving it, are investigated; examples of characters-mediators – actions and mediation episodes are given.

**Key words:** structural and functional method, rituals of transition, national ritualism, family rites, traditional maternity rite.

UDC 39:081.891

CYCLE OF UKRAINIAN TRADITIONAL RELATIVES:  
STRUCTURAL-FUNCTIONAL ANALYSIS**Kukhareno Oleksandr** – Candidate of Philological Sciences,  
Associate Professor, Kharkiv State Academy of Culture,  
Kharkiv

**The aim of the article.** Study of rituals, in particular of a family cycle, allows us to expand existing concepts of domestic culture and to deepen knowledge of how our ancestors lived and breathed and what they sought.

**Research Methodology.** Structural and functional studies of traditional Ukrainian maternity rites provide a broad perspective for obtaining new scientific results.

**Results.** In the proposed by the author structure of the cycle of traditional Ukrainian maternity rites, each of them is divided into constituent elements – episodes, and is polyepisodic or polyelemental. The defined criteria for division are: new level, generalizing repetition of the event; material and spiritual metamorphosis of the characters of sacred action; change of sacral chronotope; principle of constant vivification. By the example of the rite of delivery, a composition and antinomies were established, change and expansion of the chronotope and the level of sacralization, which expands when entering the rite and curtails leaving it, are investigated; examples of characters-mediators' actions and mediation episodes are given. Such approach, using the structural and functional method, provides a broad perspective for further research regarding the traditional folk rites of the family cycle and in particular the cycle of maternity rites.

**Novelty.** The study first attempts to explore national rituals with the help of a structural and functional method.

**The practical significance.** Created structure of a the cycle of traditional Ukrainian maternity rites allows it to be used for further studies of traditional national rituals.

**Key words:** structural and functional method, rituals of transition, national ritualism, family rites, traditional maternity rit

Надійшла до редакції 15.09.2018 р.

УДК 008:[329:177.7](=161.2)

БЛАГОДІЙНИЦТВО В КОНТЕКСТІ ОБРЯДОВО-РИТУАЛЬНОЇ  
ТА ЗВИЧАЄВОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ

**Толмачова Ірина Анатоліївна** – аспірантка,  
Київський національний університет культури і мистецтв,  
директор НГО «Інститут філантропії», Київ  
orcid.org/0000-0001-7733-5181  
doi.org/10.35619/ucpmk.vi27.50  
tolmira@ukr.net

Досліджено благодійництво як складову обрядово-ритуальної та звичаєвої сфери нашого народу. На основі благодійництва, що здійснюється в межах обрядово-ритуальної царини, виявлено умовно реальний рівень благодійництва. Проаналізовано змістоутворюючі фактори благодійної діяльності як складової національної обрядовості. З'ясовано, що умовно реальне благодійництво має тісний зв'язок з забобонами та магією.

**Ключові слова:** благодійництво, благодійність, обряд, ритуал, звичай, умовно реальне благодійництво.

**Постановка проблеми.** Інститут традиційного благодійництва, визначальним концептом якого є милосердя, втратив домінуючу позицію в сучасній Україні та зайняв місце субінституту. Натомість інститут сучасного благодійництва, або філантропії, визначальним концептом якого є ефективність допомоги, набув домінуючої позиції. Такі фундаментальні зміни потребують розбудови нової парадигмальної основи благодійництва. У попередніх розвідках уже мали місце спроби теоретичного обґрунтування благодійництва [18]. Втім, культурологічний контекст дослідження передбачає його осмислення не лише крізь призму раціональності, а також його нераціональне осягнення, оскільки обидва ці аспекти пізнання є внутрішньо взаємозв'язаними і однаково важливими в світлі гуманітарного знання. У попередніх роботах також вже проаналізовано образно-символічну сферу вітчизняного благодійництва, однак символи виявляються в культурі не самі по собі, а лише крізь творчу активність людини, що і виявляє актуальність цього дослідження.

**Огляд публікацій.** Питання дослідження благодійництва як складової вітчизняної обрядовості допоки не було предметом наукових досліджень, проте про благодійницький характер обрядово-ритуальної та звичаєвої культури наших пращурів можна зробити висновок із робіт М. Грушевського [5], І. Жиленко [6], Д. Зеленина [7], О. Кононенка [8], І. Срезневського [15].